

ՏիկիՅ Ա. թէոդիկ Ատամայի մէջ

հոգեկան գարշաւթիւններով։ Տիկինն առնական կատաղի շեշտ մը կ'առնէ, և երկընթիւ բոլոր կայծակները անոր վրայ կը թափէ, առանց ինքը գրագիտունին ո՛ր և է մեղադրանքի մը ենթարկուելու։ ու յետոյ ցրխտոնէութեան մէջ կը սթափի՝ երկնքի թողութիւնը բազմալով այդ որջացած գազանին։

Տիկին Արշակունի, իր տաղանդը մեզի ցուցնելով՝ կը ներկայանայ իբրեւ արիւս սիրտ ուղեւոր մը՝ արիւնի, բոցի և ողորու մի մէջ, միութարելու թշուառ այրիները և որբերը։ Ան դէպ ի կոծի քաղաքը կը մեկնի իբրեւ առաքելուհի մը Ագրստոյի Հայտնեաց Ընկերութեան, ուսումնասիրելու համար երկրորդ, տեղական բարքերը, որպէս զի յիշեալ Ընկերութիւնը ըստ այնմ ցանկ կը թուութեան և գիտութեան սերմերը։ Եւ առ այդ՝ արդէն Տիկին Զապէլ Ասատուր իրեն գեղեցիկ նամակն ունի, ուղղուած Տիկին թէոդիկի։

Երբ 1910 թուականը վերջանայ՝ տաճկահայ գրագէտներու նոր զորքերը պիտի ուզենք, որոնք արժանի ըլլան գնահատութեան։ Վարուժանը իր Յեղին Սիրտը, Ս. Պարթեւեանը՝ Փայթալումը և Կիլիկիան Արհարբը, Ռ. Զարդարեանը՝ Յայրապետը պիտի ներկայացնեն։ Իսկ Տիկին թէոդիկ պիտի ներկայացնէ բոլոր գրագիտուններու կողմէ Ամիս մը ի Կիլիկիա զմայլեցուցիչ հատորը։

Հ. Մ. ԳՈՏՈՒՐԵԱՆ

Ա. ԱՏՈՍՍԻՏԵՍ

Հայր և Երիտասարդ բիրքեր.

Կիլիկիայ չարքեր

Զգալը մարդուս յատուկ է. և ճշմարտութիւն մ'է այս. կը խորհիմ, թէ ամէն անհատ կը զգայ քիչ շատ՝ պարագաներու համեմատ։

Միթէ կարելի չէ՞ թմրուիլ մը նմանցընել անհատական զգացումը, որուն վրայ կու գան լուրերը և գուժերը, ալեաց կու հակներուն նման բաղինելու անոր. կամ երկայարի մը՝ որ կը պատռէ զայն և կը մխրճի մինչև ներսը՝ մեր սիրտը, դրոշմելու համար հոն, սրտաբեկ և սրտազրաւ լուրերու և բովերու տպաւորութիւնները։

Ահա զեռ նոր այդպիսի ուժգին մխրճիւն մ'ալ զգացի ես սրտիս վրայ. Ատամայի աղէտներն էին պատճառը։ Դրժբազդ օրեր, յորում այդ գոյժերու իրականացումը տեղի ունեցաւ հոն....

Տարի մը առաջ, լսեցի ես այդ բովերուն շանթալիք արշաւանքը, Ատամային դէպ ի Եւրոպա, ողբալի ժողովրդեան մը աղեկէզ վիճակը, կրածները իմացնելու մրափող Եւրոպայի։ Բայց իրականութեան մէջ՝ այդ բովերուն քիչերը լսեցի, որովհետեւ անոնց հոսանքը, կեանքիս սահմանին մէջ չմտաւ։ Եւ կարծեցի՝ թէ ցնդեցան իբր շամանդաղ մը այդ տխուր լուրերը։ Բայց ոչ, սխալած էի. լսածներս ոչինչ էին իրականութեան հանդէպ. սե վարա-

գոյր մը կը ծածկէր ինծմէ սոսկալի եղեւ-
լութիւնքը: Եւ ահա Ա. Ատոսսիտէս, իր
գրութեամբ՝ Հայք և երիտասարդ թիւրքեր,
— Կիլիկիոյ ընդհանրութիւնը, կը քաշէ աշացս առ-
ջէն այդ սև վարագոյրը, և ինչ տես-
նեմ. ոճիրներու անհեթեթ և ահուկի տես-
սարաններ.....

*

Գրութիւնը գաղերէն լեզուով է, պարզ
և դիւրահասկանալի: Գրաւիչ է միանգա-
մայն, որովհետև ազգային կեանքէն է:

Խակոյն սկսայ կարդալ զայն և քիչ ա-
տենէն լափեցի, առաջին գրէն մինչև վեր-
ջինը: Ճշմարիտ ըսելով՝ որքան կրեց
հոգիս. բոցերու մէջէն անցայ կամ մա-
նաւանդ ցաւերու և արտասուներ ջրցա-
տումէ մը՝ խռոված և վհատած:

Գրութիւնը գլխաւորապէս եօթն մասե-
րու բաժնուած է, հետեւեալ գլխակարգու-
թիւններով:

1. Զարդերէն առաջ.
2. Ատանայի առաջին ջարդը.
3. Ատանայի երկրորդ ջարդը.
4. Ատանայի վիլայէթին ջարդը.
5. Հալէպի վիլայէթին ջարդը.
6. Զարդերու հաշուեկշիռը.
7. Զարդերէն վերջ:

Այս եօթն գլխակարգութիւնները ամ-
փոփուած են 142 էջերէ բաղկացած զըր-
բուկի մը մէջ:

Առաջին մասով կը խօսի ջարդերուն
պատճառներուն վրայ, համիտեան կարմիր
ծրագիրներուն, 95ի ջարդերուն. և հուսկ
ակնարկ մը կու տայ կիլիկիոյ պատմա-
կան և քաղաքական անցքերուն: Իսկ վեր-
ջին մասին մէջ, որ բաւական ընդարձակ
է, կը նկարագրէ Ատանայի ողբալի վիճա-
կը, պատրիարքարանի գործունէութիւնը և
այլ և այլ օտար և ազգային բարեգոր-
ծական ընկերութեանց ձեռնտուութիւնը:

*

Ա. Ատոսսիտէսի ներկայ գրութիւնը
ծաղկաբաղ մ'է ջարդերու, այրմանց և
կողոպուտի նկարագրութեանց, զոր յար-

մար կը դատիմ կոչել ցաւերու ծաղկաբաղ:
Ծաղկաբաղ մ'է՝ որ զքոսանք չի պատ-
նառն. զբական գեղեցկութիւն մը չ'ըն-
ծայեր, այլ ցաւեր, մանաւանդ հայասէր
սրտի մը: Հոն կուտակուած արեւային
պատկերներն, որոնցմով գլխաւորապէս
կազմուած է զիրքը, ամենավատ ազդե-
ցութիւն պիտի գործեն անտարակոյս հայ
ընթերցողին մօտաց վրայ. պիտի ընկճեն
անոր միտքը, պիտի յոգնեցնեն և վերջա-
պէս պիտի զգուցեն: Եւ այս դժոխալուր
տեսարանները խնդրուած են հոն առանձին
հոգածութեամբ մը. հաւաքուած կարծես
ընտրանք՝ իրականութիւնը շուտով և հա-
տու կերպով ըմբռնել տալու համար ըն-
թերցողին:

Բարբարոս գործողութիւն մը այնքան
աւելի խոր տպաւորութիւն կը թողու-
սրտի մը վրայ, որքան աւելի մօտ է ա-
նոր. մանաւանդ եթէ սիրոյ և արեան զօ-
րք ևս ունենայ՝ խժգոնութիւնքը կորդին
հետ: Եւ ահա իրականութիւն մ'է այդ.
ազգակիցը է որ կը տանջուի... կը խող-
խողուի: Արեւն որ կը հոսի անոր
տրորուած և ծակծկուած անդամներէն,
կարմիր առուակ մը, կը ներկէ քու սիրտն
ալ, ու կը սահի մըմնջելով ցաւոց յե-
տին երգը, բաժանման և սուգի հծծիւնը.
և կ'երթայ կը թափի վշտին անդունդը՝
անդառնալի:

Գրութիւնս ողբերգութիւն մը չէ, երե-
ւակայութիւնը գործ չունի հոն: Այլ հա-
մարատուութիւն մը դէպքերու, կոտորած-
ներու, ճշդուած և հաստատուած որոշ փա-
տերով, օտարազգի անկողմնակալ ականա-
տեսից վկայութիւններով: Յայտն է իրեն
ոյժն ու ճշմարիտ արժէքը, որոնք կ'ա-
պահովեն հեղինակին նպատակը: Եւ այդ
նպատակը կը թուի ցոյց տալ՝ թէ ինչպէս
թուրքիոյ ազատութեան արշալոյսին մէջ
իսկ տակաւին զօրաւոր է բռնակալութիւնը
ու հայ արեան ծարաւը, ոչ միայն մուկ-
ուանդ ու տգէտ տարրին, այլ և շատե-

բուն մէջ անոնց՝ որոնք մոլեգնորէն փողեցին երէկ ազատութեան ծնունդը։ Եւ զգացնել Եւրոպայի՝ թէ թուրքիա մէկ օրէն միւսը չէր կրնար եւրոպականանալ։

Գրութեանն մէջ Աստուծոյ տաք սիրտ մը կը սնուցանէ հայութեան հանդէպ։ Անկողմնակալ կ'ուզէ ըլլալ և երեւալ. և այդ հոգին իսկ իւր մէջ կը ստեղծէ նահատակ հայութեան պաշտպանը։ Վերջապէս հայ սիրտ մ'ունի։

Թ. ՕՏ.

ՎԻՐԳԻԼԻՈՍԻ ԵՆՆԱԿԱՆ

Թարգմ. Հ. Ա. Ղազկիկան

Մեծանուն Վիրգիլիոսի Ենէականին անդրանիկ աշխարհաբար տաղաչափեալ թարգմանութիւնը որ վերջերս հրապարակ հանեց Հ. Ա. Ղազկիկան, առ հասարակ բոլոր ազգային թերթերը նպատաւոր խօսեցան հանդէպ թարգմանչին, որ «Նոր Մատենագիտութեան» հետ կու տար զայն հայ գրասէր հասարակութեան։

Այդ գնահատութիւնը իր արդիւնքը պիտի ունենայ, այն է՝ Մեծ. թարգմանիչը ամրապնդ պիտի հաստատուի իր սիրած տաղաչափութեան, ձեւին, ոճին, ընտրութեան վրայ, և այդպէս նա իբրև տիրող մը այն ասպարէզին՝ որ ընտրած և իւրացուցած է, պիտի տայ հայ գրական գրադարանին՝ շարքը դասական գլուխ գործոցներու։

Երբ «Բազմալէպ»-ի մէջ Ենէականի աշխարհաբար թարգմանութիւնը երեցաւ 1908ի «Անահիտի», թիւ 1—4ին մէջ՝ Պ. Ա. Չօպանեան որ կարծեմ ինքն եղաւ առաջին անգամ հրճուանքով իրտեց աւուստագէտ թարգմանչի մը երեւումը. «Հ. Ղազկիկան իր թարգմանութեանց լեզուին, ոճին, տաղաչափութեան մէջ ինքզինքը կը յայտնէ իրական արուեստագէտ. ասիկա բարեբաղդութիւն մ'է մեզի համար, որովհետև շնորհիւ այս հանգամանքներուն՝ մենք պիտի ունենանք գլխաւոր

դասական հրաշակերտներուն աշխարհաբար տաղաչափեալ գեղեցիկ թարգմանութիւնը՝ նուրբ արուեստագէտի մը ձեռքով յօրինուած»։

«Ճաշակը որով Հ. Ղազկիկան իր հայերէնին մէջ՝ կ'ընտրէ բառերը, զանոնք կը դասաւորէ և կը հիւսէ իր տողերը, եղանակը որով կ'ըմբռնէ ոտանաւորին յատուկ հրապոյրը և տաղաչափուած լեզուին թեթև երաժշտութիւնը, այն կերպը որով մեր աշխարհաբարին բոլոր ուրոյն գեղեցկութիւններն և շնորհները նկատած, իւրացուցած է և գիտէ տեղին կրթարկել, ամէն գովեստէ վեր են»։

Պ. Չօպանեանի գնահատութիւնը ամբողջացուցին ծանօթ գրագէտ քննադատներ, երբ ամբողջական գործը հրապարակ ելաւ վերջերս. անշուշտ հաճոյքով պիտի ուզեն լսել անոնցմէ մի քանին։

ՍԻՐԻԵԻ Երայր,

Անհուն հրճուանքը ընդունեցայ Ձեր նուէրը, «Ենէական»ը, զոր՝ իբր գրական եղբայրական սիրոյ, պիտի կարգամ ամբողջովին, որչափ թէ ներէ ժամանակս։ Արդէն 13—14 էջեր, զորոնք կարգացի, շատ հաճելի երեւցուցին ինծի Ձեր մատանց երկը։ Եւ ինչպէս չերեւայ հաճելի, երբ ոտանաւորի ձեւ մը ընտրած էք, զոր՝ ինչ մեղքս պահեմ, տասնասպատիկ աւելի կը նախընտրեմ քան հին «հայկական չափ» անուանուածը։ Վասն զի այն չափին շատ քիչեր խելամուտ են, և գրողն ու կարգացողը միշտ կարծեաց տարբերութիւններ ունեցած են... Երկորդ՝ մեր գրողներէն՝ մանաւանդ նոր գրողներէն շատերը Ձեր ընտրած չափին հետեւած են, և մանաւանդ՝ ինչպէս անծին փորձով ալ պիտի վկայէք՝ միտասնոտեանը շատ յարմարութիւններ ունի՝ նկատողութեան առնելով հայերէն բառերու բազմապնդ նկարագիրը, ամենէն դժուարին կտորներն իսկ յոտանաւորի վերածելու։

Յանկեղծ սրտէ կը շնորհաւորեմ Ձեր քանանտեղծիկ գրչին յաջողութիւնը. և կը մաղթեմ նորանոր երկեր, որոնք մեր արդի